

POLICIJSKO POSTUPANJE I SUDSKA PRAKSA

Primljeno: studeni 2011.

ŽELJKO KARAS*

Sudska praksa o policijskom postupanju: osnove sumnje i osnovana sumnja; zatvoreni krug indicija

1. RAZLIKOVANJE OSNOVE SUMNJE I OSNOVANE SUMNJE

Nisu dostatne puke pretpostavke kao nekakve osnove sumnje, već [...] mora postojati osnovana sumnja da je neka osoba počinila kazneno djelo, a to je sasvim nešto drugo. To znači da [...] trebaju već postojati i biti prikupljeni takvi podaci koji opravdavaju osnovanost sumnje.

VSRH, IV Kž-104/1998 od 29. travnja 1999. godine

A sve ono što se sada navodi u žalbi i na što žalitelj upućuje, predstavlja samo određene osnove sumnje, ili nedokazane mogućnosti, a što je daleko od osnovane sumnje da je učinjeno odnosno kazneno djelo.

VSRH, IV Kž-11/1999 od 25. veljače 1999. godine

1. U prikazanim odlukama su sadržani neki od pogleda na razlikovanje osnove sumnje i osnovane sumnje. Neka druga obilježja sumnje su već ranije bila prikazana u ovoj rubrici.¹ Iako je sumnju moguće stupnjevati na brojne razine i izražavati raznim zakonskim pojmovima, za postupanje redarstvenih vlasti u provođenju kriminalističkog istraživanja ili istrage, najznačajnije su osnove sumnje i osnovana sumnja jer su vezane uz početak i završetak istraživanja. Svako kriminalističko istraživanje započinje s niskom razinom sumnje, koja se u hrvatskom pravnom sustavu u nekim izvorima opisuje kao osnove sumnje, a u nekima samo kao sumnja. Kao uvjet za započinjanje izvida i istrage je prema procesnom zakonodavstvu potrebna množina tih osnova, odnosno nije dovoljna jedna

* dr. sc. Željko Karas, viši predavač na Visokoj policijskoj školi MUP-a RH, Zagreb.

¹ Karas, Ž., Sudska praksa o policijskom postupanju: sporedna kaznena djela prikrivenog istražitelja; osnove sumnje, Policijska i sigurnost, 20(2), 2011., 258.

osnova nego su potrebne osnove sumnje (čl. 207. st. 2.; čl. 217. st. 1. ZKP-a),² a policijsko zakonodavstvo propisuje da kriminalističko istraživanje može započeti i kod postojanja obične sumnje (čl. 2. st. 1. t. 7. ZoPPO).³ Razina sumnje se može razlikovati u odnosu na pojedine okolnosti događaja, tako da može postojati vrlo visoka sumnja o kaznenom djelu, ali vrlo niska sumnja o počinitelju. Za nastavak kaznenog postupka u stadiju optuživanja je potrebna osnovana sumnja protiv konkretne osobe, što je za redarstvene vlasti značajno ne samo zbog promijenjene uloge istrage nego i zbog velikog udjela neposrednih optužnica.

2. Osnove sumnje predstavljaju polazni oblik i najniži stupanj vjerojatnosti s kojim započinje istraživanje nekog događaja. Pojam osnova sumnje se može shvatiti i kao postojanje nekih podataka iz kojih proizlazi sumnja, što bi značilo da podaci ne moraju biti prevladavajući ili vrlo čvrsti, već mogu biti i na niskoj razini. Osnove sumnje su prema sudskoj praksi najniža razina vjerojatnosti.⁴ Ne može se kvantificirati ni izraziti statistički kao neki odnos vjerojatnosti, već se prema pravilima kriminalistike može iskustveno odrediti za različite vrste kaznenih djela.⁵ U američkom sustavu su razinu osnova sumnje pokušavali brojčano odrediti i naišli su na prijedloge od 30% do 51% vjerojatnosti, što pokazuje velike subjektivne razlike sudaca u procjeni. Procjena razine sumnje je i inače vrlo složeno područje, tako da se čak i sudovi unutar iste države međusobno razlikuju u tumačenju tog pojma.

Tako i u našoj doktrini postoje različita shvaćanja. Krapac za osnove sumnje navodi da treba biti vjerojatnije da je osoba počinila djelo, od toga da nije počinila kazneno djelo.⁶ Takvu razinu je teško imati na početku istraživanja i takva definicija bi po nekim stajalištima više odgovarala za osnovanu sumnju. Za osnovanu sumnju se u sudskoj praksi koristi procjena prema kojoj bi trebala biti veća vjerojatnost da osoba jest počinila djelo, nego da osoba nije počinitelj.⁷

Osnove sumnje predstavljaju uvjet za poduzimanje pojedinih radnji istraživanja ili za započinjanje određenih stadija postupka. U nekim radnjama se o osnovama sumnjanja mora obavijestiti osumnjičenika, primjerice u ispitivanju.⁸ Osnove sumnje su i uvjet za određivanje pretrage stana u smislu sumnje na osobu ili sumnje na skrivanje predmeta,⁹

² Zakon o kaznenom postupku – ZKP. (NN 152/08., 76/09., 80/11., 121/11.)

³ Zakon o policijskim poslovima i ovlastima – ZoPPO. (NN 76/09.)

⁴ "Valja ustvrditi da osnovi sumnje koji su dostatni za poduzimanje izvidnih mjera predstavljaju samo prvi i najniži stupanj vjerojatnosti da bi moglo biti počinjeno kazneno djelo", VSRH, I Kž-328/07 od 9. rujna 2008.

⁵ Pezo, V. (ur.), Pravni leksikon, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2007., 1098.

⁶ Krapac, D. i sur., Kazneno procesno pravo – Institucije, Zagreb, Narodne novine, 2010., 95.

⁷ "... pa je logično da postoji čak i veća vjerojatnost, da je okrivljena počinila djelo nego da ga nije učinila, što se svakako mora tretirati kao osnovanu sumnju za počinjenje djela", VSRH, I Kž-635/01 od 26. rujna 2001.

⁸ "... zašto se okrivljuje, koje su osnove sumnje protiv njega te da nije dužan iznijeti svoju obranu niti odgovarati na pitanja", VSRH, I Kž-1096/08 od 12. svibnja 2010.

⁹ "Da bi istražni sudac mogao odlučiti o traženju da se izda nalog za pretragu, konkretne okolnosti koje upućuju na osnove sumnje da je neko kazneno djelo počinjeno kao i vjerojatnost da će se pretragom naći počinitelja tog djela ili predmete koji su važni za kazneni postupak moraju biti obrazložene i navedene već u tom zahtjevu", VSRH, I Kž-333/09 od 29. travnja 2009.

ili za posebne dokazne radnje.¹⁰ Osnove sumnje u nalaz ili mišljenje vještaka mogu biti razlog za određivanje novog vještačenja.¹¹ Da razlike u sudskoj praksi ili doktrini mogu postojati ne samo na razini tumačenja razine vjerojatnosti, nego i na razini tumačenja zakonskog pojma osnove sumnje, pokazuje da se u sudskoj praksi mogu pronaći i nasuprotna shvaćanja prema kojima pojam osnove sumnje u različitim zakonskim odredbama predstavlja različitu razinu vjerojatnosti. Tako je u nekim odlukama izraženo da se kod posebnih dokaznih radnji radi o višoj razini osnova sumnje od obične razine osnova sumnje,¹² a u brojnim drugim odlukama je izraženo da se radi o istoj razini kao i za obične izvidne radnje.¹³

Osnove sumnje ne mogu biti samo nagađanja ili naslućivanja odnosno neki oblik intuicije, već se radi o konkretnim činjenicama i treba jasno izraziti koje činjenice su povod za sumnju, mora biti partikularna odnosno usmjerena na određenu osobu ili djelo, te mora prethoditi radnji.¹⁴ Osnove sumnje moraju biti utemeljene na nekim činjenicama.¹⁵ Primjer osnova sumnje je kada službenik zapazi veliki gotovinski iznos kod osobe koja se nalazi u situaciji u kojoj je neočekivano imati toliki novac.¹⁶ Policijski službenik koji ga je zapazio nije samo općenito naslućivao ili nagađao nego je zapazio činjenice u odnosu na konkretnu osobu i započeo s radnjama istraživanja. Osim zapažanja ili podataka iz drugih izvora, za utvrđivanje osnove sumnje se može koristiti sadržaj operativnog izvješća o obavijestima pribavljenima od informatora,¹⁷ što je u stranim sustavima i posebno regulirano jer u njima nisu navedeni osobni podaci informatora za provjeru vjerodostojnosti.

Od ostalih značajnijih pitanja, vrlo često okrivljenici u kaznenom postupku podnose žalbe stoga jer u nalogu o provođenju nekih radnji nisu detaljno obrazložene osnove sumnje. Sudska praksa smatra da je u nalogu dovoljno prihvaćati obrazloženja tražitelja naloga.¹⁸ Ponekad se u sudskoj praksi kao opravdanje postojanja osnova sumnje koristi

¹⁰ "Naime, svi nalozi o provođenju posebnih izvida su donijeti zbog postojanja osnove sumnje da su počinjena kaznena djela koja su obuhvaćena katalogom kaznenih djela iz čl. 181. st. 1. ZKP", VSRH, I Kž-Us 120/10 od 17. studenog 2010.

¹¹ "... novo vještačenje određuje samo kada u nalazu prethodnog vještaka ima proturječnosti ili nedostataka, ili se pojave osnove sumnje u točnost danog mišljenja", VSRH, I Kž-312/10 od 19. svibnja 2010.

¹² "Za određivanje mjere iz čl. 180. ZKP potreban je veći stupanj vjerojatnosti osnova sumnje od onoga potrebnog za obično izviđanje u smislu čl. 177. st. 1. i 2. ZKP", VSRH, I Kž-746/06 od 25. listopada 2006.

¹³ "... osnovi sumnje, u smislu čl. 180. st. 1. Zakona o kaznenom postupku, podrazumijevaju najnižu kvalitetu pretpostavke o počinjenom kaznenom djelu koja se zakonom uopće traži za poduzimanje pojedinih procesnih radnji u postupku", VSRH, I Kž-616/09 od 12. kolovoza 2009.; v. i odluku u bilj. 18.

¹⁴ *Illinois v. Gates*, 462 U.S. 213, 1983.

¹⁵ "Prethodno navedena dva ponuđena dokaza sadržajno su ukazala na postojanje osnova sumnje da je kazneno djelo počinjeno, pa su zato razlozi suda prvog stupnja o tome da nema dovoljno dokaza da su osumnjičenici kazneno djelo počinili, potpuno nejasni", VSRH, IV Kž-176/02 od 29. siječnja 2003.

¹⁶ *United States v. Sokolow*, 490 U.S. 1, 1989.

¹⁷ "... osnovi sumnje o učinu kaznenog djela proizlaze iz operativnog izvješća", VSRH, I Kž-Us 30/09 od 16. travnja 2009.

¹⁸ "Pri tome, nije nevažno reći da uvidom u naloge čija se zakonitost pobija proizlazi da je istražni sudac prihvatio ocjenu državnog odvjetnika o tome da osnovi sumnje o učinu kaznenog djela proizlaze iz operativnog izvješća ... a osnovi sumnje, kako to zahtijeva odredba čl. 180. st. 1. ZKP,

i predmet ali koji je pronađen tek radnjom za koju je uvjet odnosna razina sumnje, što može biti u neskladu s uvjetom prethodnosti.¹⁹

3. Viši stupanj vjerojatnosti je osnovana sumnja i nju sadrže zakonske odredbe o optuživanju ili o težim ograničavanjima temeljenih prava ili slobode kretanja poput pritvora (istražnog zatvora),²⁰ ali je za uhićenje prema zakonskim odredbama (čl. 107. st. 1. t. 2. ZKP-a) dovoljna i niža razina osnova sumnje.²¹ Razinu osnovane sumnje također nije moguće jasno definirati ili izraziti u postocima, jer ovisi o slobodnoj procjeni uključenih okolnosti. Osnovana sumnja prije svega znači veći stupanj vjerojatnosti,²² ali je takvo stanje teško jednoznačno odrediti.²³ Moraju postojati razumne osnove i moraju biti usmjerene na individualnu osobu, i također moraju prethoditi radnji. U odnosu na način utvrđivanja u sudskoj se praksi ističe i da mora objektivno proizlaziti iz podataka,²⁴ iako je to vrlo teško ostvarivo jer se u kaznenom postupku radi o subjektivnoj procjeni činjenica.

U prikazanoj sudskoj praksi se ponekad pristupa s aspekta količine činjenica na kojima je utemeljena te se smatra da osnovana sumnja mora biti dokazana, dok se kod osnove sumnje radi o još nedokazanim mogućnostima, ili da se kod osnove sumnje može raditi o pretpostavkama dok za osnovanu sumnju moraju postojati podaci koji ju opravdavaju. Prema takvim gledištima bi razlika između sumnje i osnovane sumnje bila u razini potkrijepljenosti činjenicama. Povećanje razine vjerojatnosti koja bi kod osnovane

podrazumijevaju najnižu kvalitetu pretpostavke o počinjenom kaznenom djelu, koja se zakonom uopće traži za poduzimanje pojedinih procesnih radnji u postupku", VSRH, I Kž-Us 30/09 od 16. travnja 2009.

¹⁹ "O postojanju osnove sumnje da je počinjeno kazneno djelo za koje se progona po službenoj dužnosti govori činjenica da je prigodom poduzetog pregleda prtljage opt. G. pronađena indijska konoplja tipa droge", VSRH, I Kž-65/1999 od 9. veljače 1999.

²⁰ "Pritvor je dopušteno odrediti a potom i produljiti samo kad postoji 'osnovana sumnja' da je osoba počinila kazneno djelo. Isto tako ovaj drugostupanjski sud je imao u vidu da za određivanje odnosno produljenje mjere pritvora protiv okrivljenika mora postojati osnovana sumnja", VSRH, II Kž-383/08 od 27. lipnja 2008.

²¹ "Kako su postojale osnove sumnje da optuženik preprodaje drogu, te kako je on pokušao pobjeći, to su se stekli uvjeti za uhićenje", VSRH, I Kž-757/01 od 8. studenog 2001.

²² "... u odnosu na sve osumnjičenike nalazi da nema dovoljno dokaza da bi oni bili osnovano sumnjivi za djela koja su predmet istražnog zahtjeva, kada svi provedeni dokazi tijekom istrage, naprijed obrazloženi, ne daju takovu osnovanu sumnju većeg stupnja vjerojatnosti o učinu djela koja bi bila dostatna da se protiv osumnjičenika vodi kazneni postupak", VSRH, IV Kž-26/01 od 13. prosinca 2001.; "Izraz 'osnovana sumnja' treba shvatiti na način da se radi o većoj izvjesnosti postojanja određenih podataka i saznanja koji upućuju na zaključak da je konkretna osoba počinila određeno kazneno djelo", VSRH, IV Kž-55/05 od 29. rujna 2005.

²³ "... samo ako postoji osnovana sumnja da je počinila kazneno djelo. To podrazumijeva da činjenice i okolnosti koje proizlaze iz ponuđenih dokaza moraju ukazivati na izvjesniji stupanj vjerojatnosti da su ostvarena sva subjektivna i objektivna obilježja određenog kaznenog djela, a da pri tome nije dovoljno da ponuđeni dokazi potvrđuju samo neke od činjenica i okolnosti, dakle samo neke od osnova sumnje da je počinjeno kazneno djelo", VSRH, IV Kž-119/02 od 16. listopada 2002.

²⁴ "Dakle, u istrazi se ne utvrđuje postojanje osnovanosti sumnje. Ona treba proizlaziti iz prikupljenih podataka priloženih uz kaznenu prijavu, u svakom slučaju mora objektivno postojati da bi se istraga uopće mogla pokrenuti", VSRH, IV Kž-59/1999 od 16. rujna 1999.

sumnje trebala biti veća od vjerojatnosti da osoba nije počinitelj,²⁵ podrazumijeva da mora postojati i opširnija činjenična podloga iz koje proizlazi.²⁶

Osnovana sumnja znači povećanje osnova sumnje do razine u kojoj se određena okolnost čini znatno vjerojatnijom. U tom smislu je i osnovana sumnja sastavljena od više pojedinačnih osnovi sumnje.²⁷ Da bi postojala osnovana sumnja, mora postojati više povezanih osnovi sumnje, što je vrlo teško odrediti pa ponekad sud koristi načelna mjerila poput razumne mjere ili ozbiljne sumnje.²⁸ U nekim odlukama sudska praksa navodi da se mora raditi o razboritoj mjeri,²⁹ ili pak o višoj osnovanosti sumnje,³⁰ odnosno o izvjesnoj zaokruženoj cjelini.³¹

Osnovana sumnja će moći biti utvrđena ako postoji više čvršćih indicijalnih dokaza, ali ne i ako postoje neki slabiji indiciji poput samo motiva ili sposobnosti za počinjenje. Manji broj indicija predstavlja osnove sumnje, a za završetak kriminalističkog istraživanja i započinjanje postupka bi trebalo biti prikupljeno čim više činjenica iz kojih bi proizlazila vrlo visoka vjerojatnost počinjenja. Ako osnovana sumnja ne bi bila vrlo visoka razina, onda bi proizlazilo da se kazneno djelo smatra riješeno, iako to nije utvrđeno s velikom vjerojatnošću. S obzirom na to da su daljnje mogućnosti otkrivanja novih podataka u kaznenom postupku vrlo rijetke, proizlazilo bi da je razinu osnovane sumnje potrebno tumačiti vrlo zahtjevno kako prijave ne bi bile podnošene protiv nedužnih osoba.

Za razlikovanje ovih dvaju stupnjeva u stranoj praksi se navodi da nije moguće točno odrediti što znače,³² već se radi o fluidnim konceptima, za razliku od stupnja koji se zove

²⁵ V. odluku u bilj. 7.

²⁶ " ... dostatne razloge za utvrđenje da postoji upravo osnovana sumnja, a ne samo osnove sumnje, da je izručenik počinio kazneno djelo", VSRH, I Kž-1043/10 od 22. prosinca 2010.

²⁷ "Pri tome nije dovoljno da iz tih podataka i dokaza proizlaze samo neki od osnova sumnje, naprotiv, potrebno je da otuda proizlaze svi osnovi sumnje, dakle oni koji zaokružuju sve objektivne i subjektivne sastojnice obilježja kaznenog djela koje se okrivljeniku stavlja na teret, znači da zaključak o postojanju osnovane sumnje mora predstavljati zaokruženu cjelinu i ozbiljniju razinu sumnje", VSRH, IV Kž-12/03 od 5. ožujka 2003.

²⁸ "Naprotiv, već iz dokaza i podataka koje podnositelj istražnog zahtjeva prilaže uz zahtjev, mora postojati razumna mjera osnovanosti takve sumnje. Nisu dostatni samo pojedini osnovi sumnje, koji nisu podignuti na ravan ozbiljne sumnje da je određena osoba počinila kazneno djelo", VSRH, IV Kž-124/03 od 17. prosinca 2003.

²⁹ " ... osnovana sumnja da je ona počinila određeno kazneno djelo, pri čemu nije dovoljno da postoje samo pojedinačni osnovi sumnje, koji nisu u dovoljnoj mjeri značajni, niti povezani s ostalim osnovama sumnje, da bi se u dovoljno razboritoj mjeri moglo zaključivati da je ta osoba počinila kazneno djelo", VSRH, IV Kž-37/04 od 10. kolovoza 2004.

³⁰ "Nije dovoljno da postoje samo neki od osnovi sumnje, već je potrebno da postojeći osnovi čine zaokruženu cjelinu i da u razumnoj mjeri u svojoj ukupnosti predstavljaju višu razinu osnovanosti sumnje, koja, dakako, treba proizlaziti iz dokaza koji su ponuđeni uz istražni zahtjev", VSRH, IV Kž-258/02 od 26. veljače 2003.

³¹ "To podrazumijeva da nije dostatno postojanje samo nekih od osnovi sumnje, koji ne čine izvjesnu zaokruženu cjelinu i koji ne podižu razinu osnovanosti sumnje na jednu ozbiljniju, razumnu mjeru", VSRH, IV Kž-259/02 od 26. veljače 2003.

³² "Articulating precisely what 'reasonable suspicion' and 'probable cause' mean is not possible. They are commonsense, nontechnical conceptions that deal with the factual and practical considerations of everyday life on which reasonable and prudent men, not legal technicians act", *Ornelas v. United States*, 517 U.S. 695.-96.

"izvan svake sumnje"³³. Za završetak kaznenog postupka je potrebno da o počinitelju i bitnim elementima ne bude nikakve sumnje, tj. da bude nedvojbeno utvrđen. Neki sustavi koriste pojam izvan svake razborite sumnje (*beyond reasonable doubt*) za opisivanje stanja kada se osobu može osuditi u kaznenom postupku. Za razliku od početka istraživanja gdje je dovoljna sumnja ili osnove sumnje za započinjanje istrage, za donošenje osuđujuće presude više ne smije postojati nikakva sumnja da osoba nije počinitelj.³⁴

Ako se isključuje postojanje sumnje, onda se radi o stanju izvjesnosti.³⁵ Često se ističe da je objektivna i apsolutna istina nedostižna u kaznenom postupku te da se samo radi o vrlo visokom stupnju vjerojatnosti, koji je subjektivan jer ovisi o gledištu sudaca i može biti relativan zbog dostupnih činjenica. Apsolutna istina je teško ostvariva u kaznenom postupku već je riječ o relativnoj istini jer svi dokazi koji se koriste imaju takvo obilježje. Zato je i ranije isticano da se kao sustavna greška mora računati s mogućnošću netočnog utvrđivanja činjenica.³⁶ Kazneni postupak smjera istini, ali ipak ostaje samo bitno uvećan stupanj izvjesnosti, odnosno koji se izražava kao stanje izvan svake sumnje.

U filozofiji i pravu postoje brojni pristupi definiranju istine, od klasične korespondencijske teorije da je to podudaranje predodžbe i stvarnosti kao kod Aristotela, pa do raznih objektivističkih, egzistencijalističkih i drugih pogleda. U sudskom postupku je istina osim adekvacije nadopunjena utemeljenjem na skupu činjenica, monističkim pristupom prema kojem ju utvrđuje samo sud koji nije vezan zaključcima drugih tijela, pritom se koristi slobodnom ocjenom dokaza i postupa u interesu pravnog poretka.³⁷ Pravni ishod kaznenog postupka ne mora biti sukladan sa stvarnim stanjem stvari, jer se ponekad neki dokazi ne mogu koristiti za utvrđivanje činjenica. Najpoznatiji su primjer nezakoniti dokazi zbog kojih se i neke očigledne i vjerodostojne činjenice ne mogu utvrđivati.

2. ZATVORENI KRUG INDICIJA

Međutim, svi ti argumenti zajedno, a koji proizlaze iz različitih dokaza, pa i obrane optuženika, čine zatvoreni krug indicija i nedvojbeno ukazuju upravo na I-optuženika kao počinitelja inkriminiranog djela.

VSRH, I Kž-40/1998-3 od 1. veljače 2001. godine

Sve navedene okolnosti predstavljaju zatvoreni krug indicija, koji nedvojbeno ukazuju da je optuženik postupao na način opisan u izreci.

VSRH, I Kž-90/1998-3 od 8. kolovoza 2000. godine

³³Ornelas v. United States, 517 U.S. 690, 1996.

³⁴"Po stanovištu ovog suda sve odlučne činjenice posebice one o kojima ovisi pravna oznaka djela i koje kaznenom djelu daju kvalificirajuće obilježje moraju biti dokazane izvan svake sumnje i sa potpunom izvjesnošću", VSRH, I Kž-983/06 od 19. prosinca 2006.; "Sada, međutim, u trećem ponovljenom suđenju pred izmijenjenim sudskim vijećem, prvostupanjski je sud pravilno ocijenio da nema dovoljno sigurnih dokaza o učinu inkriminiranih kaznenih djela temeljem kojih bi se optuženika, izvan svake sumnje, moglo oglasiti krivim i osuditi po zakonu", VSRH, I Kž-749/09 od 15. listopada 2009.

³⁵Pezo, V. (ur.), Pravni leksikon, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2007., 505.

³⁶Bayer, V., Jugoslavensko krivično procesno pravo, Knjiga II, Zagreb, Narodne novine, 1972., 38. i dalje.

³⁷Uzelac, A., Istina u sudskom postupku, Zagreb, Pravni fakultet, 1997., 158.

U navedenim odlukama sudska praksa izražava razinu koja je dovoljna za osuđivanje počinitelja kada ne postoje izravni dokazi. Mali broj indicijalnih dokaza ne ukazuje nedvojbeno na određeni zaključak, ali je to sasvim dovoljna osnova za početak kriminalističkog istraživanja i provjeravanje uključenih okolnosti. Tako najčešće i započinje kriminalističko istraživanje, primjerice prikupljanjem podataka o tome tko je viđen blizu mjesta događaja, tko je imao motiv za počinjenje i slično. Dok je uloga indicija u početnim razdobljima istraživanja očigledna, pitanje je mogućnosti njihove uporabe za završetak slučaja. Tek se pronalaženjem većeg broja međusobno povezanih indicijalnih dokaza može postići opsežno obuhvaćanje događaja. Poteškoće postoje jer nema jednostavnih mjerila kojima bi se odredilo koliko je indicija dovoljno za završetak nekog slučaja. Za redarstvene vlasti to može predstavljati poteškoće jer ponekad istražitelji mogu smatrati da indiciji ukazuju na neku osobu a kasnije se utvrdi da sud ima drugačije stajalište.

Kada sud smatra da dovoljan broj indicijalnih dokaza ukazuje na počinitelja, tada će zaključiti da postoji zatvoreni krug indicija, što je zadovoljavajuća razina za donošenje presude iako nitko nije vidio počinitelja na djelu niti postoji drugi izravni dokaz.³⁸ Ta razina se ponekad označava kao nepostojanje nikakve razumne sumnje da osoba nije počinitelj, odnosno da iz indicija ne može proizlaziti nikakav drugačiji razumni zaključak. Ako nema zatvorenog kruga indicija, ne može se smatrati da je osoba počinitelj.³⁹ Međutim, slično kao i kod ostalih procjena vjerojatnosti ili sumnje u istraživanju, tako i kod procjene zatvorenog kruga indicija mogu postojati različiti pogledi jer nema jedinstvenog objektivnog modela. I u ovom području se mogu pojaviti dvojbe kao i u procjeni postojanja osnove sumnje ili osnovane sumnje. Strana kriminalistička praksa poznaje i slučajeve u kojima se mijenjao zaključak suda o postojanju zatvorenog kruga indicija. Posebno je značajno što se ovdje koristi pojam zatvorenog kruga indicija, a ponekad se za utvrđivanje osnovane sumnje koristi sličan pojam zaokružene cjeline.

Ključna razlika između izravnih i indicijalnih dokaza je što je potreban znatno veći broj indicija da bi se postigla pokrivenost okolnosti na razini kakvu obuhvaća jedan izravni dokaz. Ipak dvojba o tome jesu li korisniji izravni ili indicijalni dokazi nije ključna, jer ponekad i izravni dokazi mogu biti nepouzdan. Primjer su prepoznavanja od strane svjedoka kao izravni dokazi, što se smatra najučestalijim razlogom pogrešnih osuda nedužnih građana, dok za razliku od toga indicijalni dokaz poput traga DNK, može biti vrlo pouzdan.

Vidljiva je nesigurnost povezana uz subjektivnu procjenu razine sumnje ili zatvorenog kruga indicija. Kao nastojanje za objektivnijim pristupom, posebno je pitanje korištenje računa vjerojatnosti u kriminalističkom istraživanju. Ovo pitanje se ističe u

³⁸ "Međutim, svi ti argumenti zajedno, a koji proizlaze iz različitih dokaza, pa i obrane optuženika, čine zatvoreni krug indicija i nedvojbeno ukazuju upravo na I-optuženika kao počinitelja inkriminiranog djela", VSRH, I Kž-40/1998 od 1. veljače 2001.; "Sve navedene okolnosti predstavljaju zatvoreni krug indicija, koji nedvojbeno ukazuju da je optuženik postupao na način opisan u izreci", VSRH, I Kž-90/1998 od 8. kolovoza 2000.

³⁹ "Pravilno je sud prvog stupnja utvrdio nepostojanje izravnih dokaza koji bi potvrđivali navode optužnog akta, a nije mogao utvrditi niti postojanje tzv. zatvorenog kruga indicija, koji bi upućivao, sa potrebnom izvjesnošću, na zaključak da je optuženik počinio odnosno kazneno djelo", VSRH, I Kž-61/08 od 12. veljače 2008.

poznatom američkom slučaju *Collins* u kojem je u razbojništvu bilo dvoje supočinitelja: crnac s bradom i brkovima, te plavuša s kosom svezanom u rep, koji su s mjesta događaja pobjegli u žutom osobnom vozilu.⁴⁰ Kad su istražitelji pronašli par točno takvog opisa, žrtva ih nije mogla prepoznati jer su promijenili izgled pa je tužitelj koristio matematičara koji je izračunao da je vjerojatnost 1 prema 12 milijuna da to nisu bili oni, i porota je osudila osobe. Kalifornijski Vrhovni sud je odluku promijenio s obrazloženjem da polazišne procjene nisu empirijski utemeljene, odnosno – matematičar je sam procjenjivao primjerice koliki je udjel plavuša u ženskoj populaciji koje imaju kosu svezanu u rep.⁴¹

U skladu sa slobodnom ocjenom dokaza nije definiran broj indicijalnih dokaza tako i bez određenih indicija postoji mogućnost utvrđivanja zatvorenog kruga indicija. Klasičan primjer je mogućnost osuđivanja za ubojstvo iako nije pronađeno mrtvo tijelo ili za razbojništvo za koje nije pronađen oduzeti novac. Kod **nestanka njujorške balerine Irine Silverman** 1998. godine, u obližnjoj su ulici zaustavljeni sudionici temeljem naloga iz druge države. Neočekivano je u pretrazi njihova vozila pronađeno oružje, plastična sredstva za vezivanje i veći iznos novca. U vozilu su još bile snimke telefonskih razgovora nestale, očito nastale prisluškivanjem, i ugovor o prijenosu vlasništva višemilijunskog stana nestale. Posebnost slučaja je što nisu pronađeni nikakvi materijalni tragovi ni sredstvo počinjenja, kao niti mrtvo tijelo nestale, a 2000. godine ih je porota ipak odredila krivim za ubojstvo. Ovo je bio jedinstven slučaj jer za razliku od sličnih slučajeva osuđivanja za ubojstvo bez mrtvog tijela, ovdje nije bilo ni materijalnih tragova ni iskaza osoba.⁴²

⁴⁰ *People v. Collins*, 68 Cal. 2d 319, 1968.

⁴¹ Tribe, L. H., *Trial by Mathematics: Precision and Ritual in the Legal Process*, *Harvard Law Review*, 84(6), 1971., 1329.-1393.

⁴² Greene, F. P., *The moral uncertainty of bodiless murder jurisprudence*, *Fordham Law Review*, 71(6), 2003., 2863.